

T. A. BUROVA, V. V. VOLOSHINA
Mykolaiv

PROBLEMS AND PROSPECTS OF SYSTEM INTERNAL CONTROL IN ENTERPRISES RECEIVABLES

Analysis of the situation in the Ukraine demonstrates the need for widespread introduction of effective internal control over accounts receivable that will provide management with reliable, timely, complete information on the status, structure and dynamics of relationships with contractors and help to identify the main activities and tasks facing the entity. The article considers the organization of the internal control system of settlements with debtors, and some ways of further improvement and development of the food industry in Ukraine.

Keywords: internal control issues management, payments, receivables, improving the model.

Т. А. БУРОВА, В. В. ВОЛОШИНА
г. Николаев

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

Анализ ситуации на предприятиях Украины свидетельствует о необходимости широкого внедрения действенного внутрихозяйственного контроля по расчетам с дебиторами, что обеспечит управленческий персонал достоверной, своевременной, максимально полной информацией о состоянии, структуре и динамике отношений с контрагентами и поможет правильно определить основные направления деятельности и задачи, стоящие перед предприятием. В статье рассмотрены проблемные вопросы организации системы внутреннего контроля расчетов с дебиторами, а также предложены некоторые пути ее дальнейшего совершенствования и развития на промышленных предприятиях Украины.

Ключевые слова: внутренний контроль, проблемы, управления, расчеты, дебиторская задолженность, усовершенствование, модель.

Стаття надійшла до редакції 21.11.2014

УДК 657.6

Є. П. ГНАТЕНКО, Б. В. ПОГРІЩУК
м. Миколаїв

ВДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ І АНАЛІЗУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ НА ПІДПРИЄМСТВІ

У статті досліджено недоліки існуючої системи обліку та аналізу дебіторської заборгованості та запропоновано удосконалити методичний підхід до обліку та аналізу дебіторської заборгованості як інструменту покращення фінансового стану підприємства.

Ключові слова: облік, дебіторська заборгованість, аналіз, безнадійна заборгованість, прощана дебіторська заборгованість.

Постановка проблеми. Теоретичні та практичні дослідження фахівців з обліку та аналізу свідчать, що питанням організації обліку та аналізу дебіторської заборгованості приділяється недостатня увага. Платіжно-розрахункові відносини із суб'єктами господарювання потребують ефективної системи обліку й аналізу на підприємстві. Саме вона забезпечує керівництво достовірною та своєчасною інформацією про стан дебіторської заборгованості, наявність «слабких» місць і можливі шляхи їх усунення [4].

Потреба в удосконаленні обліку та аналізу дебіторської заборгованості підтверджується збільшенням її частки у складі активів підприємств. Рекомендована науковцями питома вага дебіторської заборгованості у вартості оборотних активів – 40% [7]. Але аналіз свідчить, що питома вага заборгованості дебіторів коливалася в діапазоні з 58,8% до 64%. Отже, відбувається значне вилучення коштів із обороту підприємства з одного боку за рахунок збільшення величини заборгованості покупців та замовників, а з іншого –

за рахунок необхідності погашення зобов'язань перед бюджетом за нарахованими податками у той час, як безпосередній розрахунок з дебіторами ще не відбувся. Виникнення дебіторської заборгованості в певних межах є нормальною ознакою діяльності підприємства, але не в тих випадках, коли відбувається її неконтрольоване зростання і систематичне несвоєчасне погашення.

Одним з найбільш проблемних питань у бухгалтерському обліку дебіторської заборгованості – це суперечності між бухгалтерським та податковим обліком у таких напрямках, як формування резерву сумнівних боргів, облік сумнівної та безнадійної дебіторської заборгованості та ін. Рекомендована форма бухгалтерського обліку цього об'єкта та облікові реєстри не дають можливості отримати необхідну інформацію для прийняття зважених управлінських рішень у задовільному вигляді [9]. Отже, дослідження та вирішення проблемних питань дозволить значно вдосконалити організацію та методику обліку і аналізу розрахунків з дебіторами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Найбільш вагомі дослідження питань регулювання організації бухгалтерського обліку та удосконалення аналізу дебіторської заборгованості здійснили вітчизняні дослідники: І. О. Бланк, М. Д. Білик, Ф. Ф. Бутинець, А. Д. Бутко, С. Ф. Голов, Л. В. Городянська, Р. О. Костирко, В. М. Костюченко, Г. О. Кравченко, С. А. Кузнєцова, Л. О. Лігоненко, А. А. Мазаракі, Г. В. Митрофанов, Є. В. Мних, Л. В. Нападовська, Ю. І. Осадчий, Г. В. Савицька, В. В. Сопко, А. Г. Шаповалова, В. О. Шевчук, О. А. Шевчук та ін. З іноземних вчених необхідно відзначити А. Апчерча, Дон Р. Хенсена, Д. Нортон, Р. Каплана, Я. В. Соколова та інших. Враховуючи надбання науковців з обліку та аналізу дебіторської заборгованості, залишаються невирішеними ряд теоретичних та практичних питань щодо забезпечення інформаційних потреб внутрішніх користувачів.

Постановка завдання. Метою дослідження є виявлення існуючих проблем, пов'язаних з обліком розрахунків з дебіторами, та обґрунтування напрямів удосконалення обліку і аналізу дебіторської заборгованості підприємств.

Виклад основного матеріалу. В Україні процес проходження господарських розрахунків стримується недосконалим законодавством. Відсутні гарантії на своєчасне одержання грошей за відвантажений споживачам товар у відповідності з договором. Така ситуація «паралізує» діяльність підприємства. У зв'язку з тим, що безнадійна заборгованість, на сьогоднішній день в Україні, посідає досить вагоме місце у складі всієї заборгованості особливої уваги потребує порядок списання простроченої дебіторської заборгованості оскільки існує прямий взаємозв'язок між таким списанням і формуванням оподаткованої бази податку на прибуток. Це також відіграє важливу роль при формуванні фінансових результатів діяльності підприємства [8]. Проблема підприємства не лише у тому, що борги не повертаються, а і у тому, що досить складно оцінити суму ймовірної безнадійної заборгованості, розрахувати резерв для її списання і, тим більше, списати її у бухгалтерському обліку.

Серед основних недоліків існуючої системи обліку та аналізу дебіторської заборгованості можна визначити такі:

- 1) структура дебіторської заборгованості, що представлена у нормативних документах, не передбачає її деталізації та співвідношення різних видів дебіторської заборгованості;
- 2) бухгалтерський облік дебіторської заборгованості не враховує специфіки даного активу, що зумовлює наявність різних ознак його класифікації і велику кількість методів оцінювання;
- 3) облікові реєстри, що рекомендовані для використання, не передбачають накопичення інформації про розрахунки з дебіторами різного рівня деталізації і узагальнення, що заважає отриманню достатньої інформації для проведення аналізу розрахунків з дебіторами;
- 4) необхідність змін у будові реєстрів аналітичного та синтетичного обліку дебіторської заборгованості. Оскільки сьогодні облік дебіторської та кредиторської заборгованостей ведеться в одному реєстрі – журналі 3, а це зовсім різні об'єкти бухгалтерського обліку, які лише частково пов'язані між собою, відповідно і обліковувати їх потрібно в різних реєстрах [3];
- 5) практично недослідженим питанням є оплата дебіторської заборгованості. Проблема оплати дебіторської заборго-

ваності, визначення допустимого рівня засобів, які вилучаються на дебіторську заборгованість, розробка оптимальної політики управління нею є достатньо серйозною і потребує глибокого вивчення [6];

- 6) невирішені проблеми відображення в обліку довгострокової дебіторської заборгованості, оцінки поточної дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи та послуги;
- 7) застосування в умовах України традиційної за кордоном методики аналізу дебіторської заборгованості не завжди доцільно через відсутність необхідного обсягу вірогідної і доступної інформації щодо розрахунків з дебіторами. Використання вітчизняних методик не дає змоги однозначно оцінити стан дебіторської заборгованості, а також ступінь її впливу на фінансово-господарський стан підприємства;
- 8) недостатнє вивчення обліку сумнівних боргів, зокрема резерву на їх покриття з метою зближення бухгалтерського та податкового обліку [5].

Особливої уваги потребує порядок списання простроченої дебіторської заборгованості, оскільки існує прямий взаємозв'язок між списанням такої заборгованості і формуванням оподаткованої бази податку на прибуток. Правильне і своєчасне списання дебіторської заборгованості відіграє важливу роль при формуванні фінансових результатів діяльності підприємства. Таким чином, результати проведеного дослідження дебіторської заборгованості свідчать про необхідність удосконалення методичного підходу до обліку та аналізу дебіторської заборгованості як інструменту покращення фінансового стану підприємства. Для цього потрібно:

- використовувати метод нарахування резерву сумнівних боргів на підставі класифікації дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги по строкам непогашення (до 3-х місяців, до 6-и місяців, до 12-и місяців);
- використовувати метод розрахунку з покупцями, що широко використовується в країнах з розвинутими ринковими відносинами – метод надання знижок за дострокової оплати;
- створювати резерв сумнівних боргів за результатами інвентаризації дебіторської заборгованості в кінці року перед складанням звітності, а використовувати його протягом звітного року;

- збільшувати кількість покупців і замовників підприємства для зменшення масштабів ризику несплати боргів;
- впровадити в практику управління лімітування дебіторської заборгованості як у загальних обсягах, так і у розрахунку на одного дебітора (існуючого чи потенційного) і періодично переглядати граничні суми;
- удосконалити контроль стану розрахунків з дебіторами, зокрема за протермінованими заборгованостями, своєчасно виявляючи такі види дебіторської заборгованості, які є недопустимими для підприємства;
- здійснювати контроль за співвідношенням дебіторської і кредиторської заборгованості. Значне перевищення фактичної дебіторської заборгованості створює загрозу фінансовій стабільності підприємства і робить необхідним залучення додаткових джерел фінансування;
- здійснювати моніторинг потенційних дебіторів (оцінювання фінансового стану та платоспроможності, ринкової репутації, іміджу тощо);
- внести зміни у П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість», в яких чітко були б розмежовані поняття довгострокової та короткострокової дебіторської заборгованостей. Їх облік нині ведеться на різних рахунках бухгалтерського обліку, що не відзначено у вищезазначеному стандарті. Разом із тим слід вказати, що поточна дебіторська заборгованість є оборотним активом, а довгострокова – необоротним, і вони обліковуються на різних рахунках [1].

На сьогодні найбільш популярною формою рефінансування дебіторської заборгованості у світі є факторинг, але в Україні він досі не одержав належного розповсюдження через відсутність необхідної правової бази і відпрацьованої методики обліку.

Висновки та перспективи досліджень.

В сучасних умовах господарювання велика кількість підприємств та організацій знаходиться в скрутному становищі, маючи досить велику проблему неплатежів. Розрахунки з покупцями і замовниками – один із необхідних складників розширеного відтворення, для нормального здійснення якого необхідне постійне спостереження за його перебігом, що досягається шляхом здійснення аналізу

розрахункових операцій підприємства. Організація обліку та аналізу дебіторської заборгованості на підприємстві будь-якої форми власності має важливе значення, оскільки сприяє упорядкуванню інформації, прозорості та достовірності даних із розрахункових операцій з дебіторами. Облікове та аналітичне забезпечення стану дебіторської заборгованості має бути організоване таким чином, щоб достатньою мірою відображувати і характеризувати всю господарську діяльність з достатньою конкретизацією, саме це зумовлює подальший напрям досліджень в галузі облікового та аналітичного забезпечення управління дебіторською заборгованістю на підприємстві.

Список використаних джерел

1. Береза С. Л. Побудова облікової політики відображення грошових активів та дебіторської заборгованості / С. Л. Береза // Вісник ЖДТУ. — Житомир, 2007. — №1(23). — С. 35—43.
2. Бондаренко О. С. Сучасні підходи до обліку дебіторської заборгованості у вітчизняній та зарубіжній практиці господарювання / О. С. Бондаренко // Інвестиції: практика та досвід. — 2011. — № 18. — С. 36—39.
3. Гангал Л. С. Основні проблеми та шляхи вдосконалення обліку дебіторської заборгованості. [Електронний ресурс] Режим доступу gus-pauka.com/18_EN_2009/Economics/48184.doc.htm.
4. Горбачова О. М. Облік і аналіз дебіторської заборгованості: проблеми та шляхи їх вирішення / О. М. Горбачова, Л. В. Лахай // Торгівля і ринок. — 2010. — № 30. — Т. 2. — С. 392—399.
5. Коблянська О. І. Методологічні аспекти обліку та аудиту дебіторської заборгованості / О. І. Коблянська // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка, 2008. — № 77—78. — С. 28—34.
6. Матицина Н. Дебіторська заборгованість: нові облікові підходи / Н. Матицина // Економіст, 2007. — №11. — С. 50—52.
7. Москалюк Г. О. Система внутрішнього контролю дебіторської та кредиторської заборгованості: напрямки удосконалення і розвитку. «Ефективна економіка» [Електронний ресурс]. Режим доступу economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1899.
8. Павловська Ю. В., Молодик А. А. Проблеми обліку кредиторської і дебіторської заборгованості на малих підприємствах України. [Електронний ресурс]. Режим доступу nauka.kushnir.mk.ua/?p=64781.
9. Cheremushkin, S. V. Firm's Credit Standing and its implications for recognition, measurement and interpretation of the liabilities in financial statements prepared in accordance with US GAAP and IFRS / S. V. Cheremushkin // J. : Intern. accounting. — 2010. — № 4. — P. 22—26.

Y.P. GNATENKO, B.V. POGRISCHUK
Mykolaiv

PERFECTION OF ACCOUNT AND ANALYSIS ACCOUNT RECEIVABLE ON ENTERPRISE

In the article the lacks of the existent system of account and analysis of account receivable are investigational and it is suggested to perfect the methodical going near an account and analysis of account receivable as to the instrument of improvement of the financial state of enterprise.

Keywords: account of account receivable, analysis of account receivable, hopeless debt overdue account receivable.

Е. П. ГНАТЕНКО, Б. В. ПОГРИЩУК
г. Николаев

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ УЧЕТА И АНАЛИЗА ДЕБИТОРСКОЙ ЗАДОЛЖЕННОСТИ НА ПРЕДПРИЯТИИ

В статье исследованы недостатки существующей системы учета и анализа дебиторской задолженности и предложен методический подход к совершенствованию учета и анализа дебиторской задолженности как инструмента улучшения финансового состояния предприятия.

Ключевые слова: учет дебиторской задолженности, анализ дебиторской задолженности, безнадежная задолженность, просроченная дебиторская задолженность.

Стаття надійшла до редколегії 18.11.2014